ԳԱՑՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ հմր. 10 Մէճ.
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամս. » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Գաւառաց » 6 »
Օտար երկիրներու • 2 1/2 Լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի:

Մէն մի թիւ 40 փարա արժամ:

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՑՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց ճանրու ծախքը Խմբագրութեան վրայ է:

Լրագրոյս վերաբերեալ Նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն Խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի, Կ. Պոլիս Պահճէ-Գաբու Ճէզայիրլի խան Թիւ 31 Մասիսի գրասենեակը:

Ճանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր:

Ջնջուած նամակ, յօդուած, եւ են չեն տրուիր:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆՎԱՐ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս առաւօտ հասած հեռագիրք

Լոնտրա 10 փետր.

Երէկ գրուց կը պտըտէր երեսփոխանաց ժողովին մէջ թէ Իռլանտայի յուզիչ երեսփոխան Պ. Բառնէլի դէմ ձերբակալման հրամանագիր ելած էր:

Վիէննայէն կը հեռագրեն Աթէնքէն թէ Հելլենական կառավարութիւնն իմացուցեր է Եւրոպական կառավարութեանց թէ ինք պատրաստ է տէրութեանց միաձայնութեամբ ընելիք նոր որոշմունքն ընդունելու. որոշմունք, որք Պէրլինի դեսպանախորհրդին բրած կարգադրութեան տեղ պիտի անցնին:

Վիէննա 10 փետր

Կը հաւաստեն թէ Անգլիա համաձայներ է Գերմանիոյ և Աւստրիոյ հետ, որք Յունաց և Մէծական Թուրքիոյ թողլով, Յունաստանի համար ուրիշ շնորհումներ ձեռք բերել կը խորհին, հաւանականաբար Վոլոսի և Արթայի ծովածոցերը:

Պէրլին 10 փետր.

Հայֆէլտ կոմսը վաղը Կ. Պոլիս պիտի ուղեւորի:

Լոնտրա 10 փետր.

Լորտերու ժողովին մէջ արտաքին գործոց նախարար Լորտ Կրանվիլ յանձըն չառաւ Թուրքօ-Հելլենական խնդրոյն վրայ իրմէ խնդրուած բացատրութիւնները տալ. ըսաւ որ եթէ այժմ բացորոշ տեղեկութիւն մը տայ, կրնայ պատերազմին վտանգն աւելցնել Թուրքիոյ և Յունաստանի միջև: Կըյուսայ սակայն որ պատերազմին առաջքը կըրնայ առնուիլ: Իւր յոյսն այն եւանդուն փափաքին վրայ հիմնեալ է, որով ամեն տէրութիւնք պատերազմէն զգուշանալ կուզեն, և այն իրողութեան վըրայ թէ այս նպատակին հասնելու համար գործածուելիք լաւագոյն միջոցին վրայ կարծեաց կարեւոր տարբերութիւն մի չկայ:

Լոնտրա 11 փետր.

Իռլանտայի երեսփոխանաց գլուխ Պ. Բառնէլ ծանոյց թէ անմիջապէս Ամերիկա պիտի երթայ, և չկարծուիր որ միջոցներ ձեռք առնուին զայն արգիլելու:

Լոնտրա 11 փետր.

Հարաւային Ափրիկէի Անգղիական զօրաբանակին օգնութիւններ ղրկուած լինելով, և Պօէրք այժմ իրեանց տաչև այնպիսի զօրութիւն մ'ունենալով, որոյ դէմ չեն կրնար կռուիլ, Անգղիական կառավարութիւնն հրաման տուաւ ընդհանուր հրամատար Սըր Ճօրճ Գոլլէյի որ Օրանժի ազատ պետութեան նախագահ Տօքթ. Պրանտի հետ յարաբերութեան մանէ և խնդրէ իմացնել Պօէրաց որ եթէ անմիջապէս դադրեցնեն թշնամութիւններն, իրեանց հետ այնպիսի կարգադրութիւններ պիտի լինին, որք գիրենք պիտի գոհացնեն և մշտանև հանդարտութիւն մը պիտի ունենան:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս որ ծանուցած էր, մայրաքաղաքիս Աւստրիական դեսպան Պ. Տը Քալիս, իւր առաջին կարգի դեսպանութեան բարձրանալուն առթիւ երէկ հանդիսիւ Եըլտըզի Կայսերական պալատը գընաց և իւր նոր վկայագիրը Վեհ. Սուլթանին մատոյց: Ցեսոյ նոյն հանդիսիւ Բ. Դրան երթալով, իւր պաշտօնական այցելութիւնները ըրաւ Առաջին և Արտաքին գործոց նախարարներուն:

Վաղը, շաբաթ, Մէվլիտի տօնին առթիւ, Բ. Դուռը գոց պիտի լինի:

Այս առտու Թուրք լրագիրք պաշտօնական ծանուցում մի կը պարունակեն, որով կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Ղալաթիոյ կամրջին մէկ կողմէն հասոյթն երաշխաւորութիւն տալով 100 հազար Օսմանեան ոսկւոյ փոխառութիւն մի կնքել որոշած է, և ով որ յանձն առնու այս փոխառու-

թիւնը, նկատական պաշտօնատունը կըհրաւիրուի պայմաններն իմանալու:

Վաղըթ այսօր Եգիպտոսի և Թունուզի իշխանութեանց և Հընդկաստանի իսլամ բնակչաց հրաւէր կը կարդայ որ այն կրօնական կապին պատճառաւ որ զիրենք կը կապէ խալիֆային գահուն հետ, փութան դրամական օգնութեամբ թեթեւցնել այն ծանր բեռն, որ այժմ Օսմանեան կառավարութեան վրայ կը ծանրանայ պատերազմական պատրաստից ծախուց պատճառաւ:

Թէրճիւմանը Հագիգաթ կը ծանուցանէ թէ նախընթաց օրն Էվգաֆի պաշտօնատունէն 3,000 ոսկի Պատերազմական պաշտօնատունը ղրկուած է:

Բ. Դրնէն հրաման ղրկուեցաւ գաւառական իշխանութեանց որ արդէն դատապարտութիւն կրած ոճրագործներուն և յանցապարտներուն Կ. Պոլիս վերադարձն արգիլելու համար միջոցներ ձեռք առնուն:

Երկրագործական տեսչութեան ստացած տեղեկութեանց նայելով, երկրագործական ուսում ստանալու համար Փրանսա ղրկուած ութ երիտասարդք, որոց մին Հայ է, յառաջադէմ վիճակի մէջ են եղեր, և արդէն նոցա տուած առաջին քննութեան ժամանակ հաստատուեր է եղեր որ Ղալաթասէրայի կայսերական Լիսէին մէջ հիմնական կրթութիւն մը առած է իրենց: Վաղըթ այսօր գովեստներ կուտայ յիշեալ աշակերտաց:

Ճերիտէի Հավատիս իւր այս առուր քաղաքական տեսութեան մէջ Յունաստանի զօրաց վրայ նոր յաւելում մը լինելուն լուրն յիշելով, կ'ըսէ թէ անով ալ դոհ չլինելով, Յունաստան՝ Գարատայն և Սերպիան Թուրքիոյ դէմ հանել կը ջանայ, և թէ Օսմանեան կառավարութիւնն 200 հազարէն մինչև 300 հազար զօրք պատրաստելու պարտաւորեալ է, որոց մի մասն ալ Պալքաններուն պիտի հսկեն:

Վաղըթ ծանուցած էր անցեալ օր թէ Կ. Պոլսոյ և շրջակայից իսլամ բնակիչներէն ալ զօրք պիտի առնուի: Ճերիտէի Հավատիս այս նկատմամբ կըսէ այսօրուան թուով թէ պատերազմական պաշտօնատունը միշտ այս գաղափարն ունեցած է, բայց հասկցուած լինելով որ առայժմ ի գործ չ'կրնար դրուիլ դործադրութիւնն յետաձգուեր է անորոշ կերպիւ:

Զաթալճայի մէջ երկու ոստիկան զինուորք աւազակներ հալածած և բռնած ժամանակ վիրաւորուած լինելով, Վեհ. Սուլթանն հինգ հազար ղրուշ պարգև ղրկեց յիշեալ ոստիկաններուն և նոցա ընկերաց:

Թէրճիւմանի Հագիգաթին խօսքին նայելով, Ասիոյ սովեալ գաւառաց երկրագործական վիճակին վրայ Բ. Դրան եկած տեղեկութիւնք ընդհանրապէս գոհացուցիչ են: Կը ծանուցանեն թէ վարուցանք յաջողութեամբ կատարուեր են ամեն տեղ նպաստաւոր եղանակի մէջ, և մինչև ցարդ ձըմեռը վնասակար չէ եղեր ընձիւղմանց: Հետեւաբար յառաջիկայ

տարին առատ հունձք կը յուսացուի:

Բումէլիի երկաթուղեաց խնդրոյն նկատմամբ Դրան և Պ. Հիրշի երեսփոխանաց միջև կախ մնացած բանակցութիւնք՝ Վաղըթի խօսքին նայելով՝ վերջնական և գոհացուցիչ լուծում մ'ստանալու վրայ են:

Կայսերական զօրաց բժիշկ Խըրիմթաքի Նիօթիատէս պէյը՝ գընդապետի աստիճանէն Լիվա փաշայութեան աստիճան բարձրացաւ:

Կ. Պոլիս բնակեալ Ալպանիացւոց գլխաւորներն այս օրերս հեռագիր քաշեցին Բրիզրէնա, Բրիզրէնտ, Իփէք և Ալպանիոյ ուրիշ քաղաքները բնակող իրենց հայրենակցաց, յորդորելով որ բարենորոգում պահանջելու առթիւ դըժուարութիւններ չյարուցանեն Օսմանեան կառավարութեան դէմ, և խորհուրդ կուտան որ իրենց պահանջմունքն յետաձգեն մինչև ի լուծումն Հելլենական խնդրոյն, և պատրաստ կենան իրենց բոլոր զօրութիւնն Հելլենական սահմանագլուխը ղրկելու:

Հագիգաթի խօսքին նայելով, Ալպանիական դաշնակցութիւնը կազմող տաներկու գաւառները կըրնան իրենց ծախիւք 6000 մարդ ղըրկել. իսկ Թօսքացի Ալպանիացիք 15000 մարդով պիտի դիմադրեն Հելլենաց: Կուսինէյի Ալի փաշան ալ 4000 մարդով Հելլենաց դէմ պիտի երթայ եղեր:

Քանի մ'օրէ ի վեր Սև ծովու մէջ և Վոսփորի նեղցին բերանը թանձր մէգ իջած լինելով, Վոսփորի ափերներն անդադար թընդանօթ կ'ընեւեն նաւերն զգուշացընելու համար որ ցամաքը չիյնան:

Անցեալ շաբաթ օրն հեռագիր մը ծանուցեր էր թէ Օտէսայի թըղթատար շոգենաւը նոյն օրը ճամբայ ելեր է Օտէսայէն Կ. Պոլիս գալու համար. բայց մինչև երէկ յիշեալ շոգենաւն երեւան չելնելով, նաւաճիգ շոգենաւ մը ղրկուեցաւ զայն փնտռելու. բայց այս վերջինը Քավաք հասնելուն Սէվասթոպոլի շոգենաւը գտաւ անդ խարսխեալ, և մէջի ուղեւորներն առնլով Կ. Պոլիս բերաւ:

Վախճանեալ Ներքինապետաց թողած վաղքֆներուն վարչութիւնը քննելու համար Էվգաֆի պաշտօնատան մէջ կազմուած Յանձնախումբը՝ Վալիտէ Սուլթանի Գանձինճի պաշի Հասան աղան 130,000 ղրուշ վճարելու դատապարտեց, նոյն գումարին հաշիւը չկրնալ տալուն պատճառաւ:

Հելլենական Միխայլիս անուն Փուլք նաւ մը Դանուբէն Յունաստան ցորեն տարած ժամանակ, Անտրոս կղզւոյն առջև շոգենաւի մը զարնուելով ընկղմեցաւ: Շոգենաւին անունն յայտնի չէ:

Զորեքշաբթի օրը Պէշիքթաշ բնակեալ պառաւ մը ընտանիք 21 տարեկան երիտասարդ մը բեփոլվէրով ինքզինք զարկաւ սպանեց:

Այս յուսահատական գործին պատճառ կը համարուի տարփանքը:

Պ. Ժ. Օ. Պակտօն անուն անգղիացի քահանայն, որ ասկէ առաջ Գատըգեղի հովիւ էր, իւր վերջերս հրատարակած մի գրքին մէջ մայրաքաղաքիս Անգղիական ընդհանուր հիւպատոս և դատաւոր Պ. Ֆաւսէթի դէմ վատահամբաւիչ ակնարկութիւններ ըրած լինելուն պատճառաւ դատաստանի ենթարկեցաւ Անգղիոյ հիւպատոսական դատարանին առջև:

Քաղաքապետութիւնը կը ծանուցանէ թէ ձրի պատուաստի համար երկու նոր դրասենեակ բացուած է մայրաքաղաքիս մէջ, մին թաղապետական առաջին շրջանակին մէջ ի Կ. Պոլիս, միւսն յիւսկիւտար:

Զորեքշաբթի առաւօտ չորս չարագործք Բերայի Քրնաուլա թաղը տուն մը մտնելով, տանը շնիկն աղաղակ վերուց, և բնակիչներն արթըննալով՝ Ռէվօլվէրի հարուածներով հալածեցին գողերն, որք սակայն յաջողեցան 25 լիրայի արժողութեամբ բան վերցնել:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Պատրիարքն՝ Ազգային Կեդրոնական վարչութեան որոշմամբ մայրաքաղաքիս Թաղական խորհրդոց ծանոյց յատուկ պաշտօնագրով թէ, գաւառներէն կամ'վանքերէն Կ. Պոլիս եկող եկեղեցական պաշտօնէից մայրաքաղաքիս եկեղեցեաց մէջ Ս. Պատարագ մատուցանելու համար Թաղ. խորհըրդոց կողմանէ առ Ազգ. Պատրիարքարան ուղղեալ խնդրագիրը նըկատողութեան առնու ելով, արժան դատուած է, որ այսուհետև գաւառէ կամ'վանքէ մի մայրաքաղաքս եկող եկեղեցական պաշտօնէից (եպիսկոպոս, վարդապետ կամ' քահանայ) վրայ Թաղ. խորհուրդք փութան նախ Ազգ. Պատրիարքարանէն պաշտօնական և բացորոշ տեղեկութիւն առնել, և ապա զանոնք հրաւիրել ի մատուցումն Ս. Պատարագի, որպէս զի քննութեան ներքև դըտնուող եկեղեցականին անձնասիրութիւնը չվիրաւորի, ինչպէս նաև Ս. Պատարագի հրաւիրող Թաղ. խորհըրդոց և ժողովրդոց ալ բարեպաշտական առաջարկը մերժուած չլինի:

Ազգային լրագրաց մէջ ծանուցուած էր թէ Բ. Դուռը, Ս. Պատրիարքը Հօր խնդրանաց վրայ, խոստացեր է յառաջիկայ Մարտէն սկսեալ շարունակել Հայկական և Յունական Հիւանդանոցաց յատկացեալ Նպաստը: Յունաց Պատրիարքարանին պաշտօնական Ալիթիա լրագիրը կը հերքէ այս լուրը, ծանուցանելով թէ Բ. Դրան այդպիսի ապահովութիւն մի տուած չէ:

Սեբաստիոյ դերեզմանատան ծանուցեալ խնդրոյն համար Յունաց Պատրիարքարանի մէջ երէկ դումարուելիք խառն Յանձնաժողովին նիստը դպրոցական հանդէսի մը պատճառաւ ուրիշ օրուան մնացած է:

Միացեալ Ընկերութեան համար տրուելիք պարահանդէսին կարդալը Մասնախմբին անդամներէն Աղաբեան Յովսէփ, Նորատունկեան Յարութիւն և Կիւմիւշկէրտանեան Գրիգոր էֆէնտիներն երէկ շրջելով զանազան անձանցմէ հետեւեալ նուէրներն ստացեր են.

Մեծապատիւ էֆէնտիք	Ոսկի
Սերովբէ և Սարգիս Կիւլպէնկեան	15
Միքայէլ Ցակոբեան	10
Խ. Ա. Հաճեան և ընկերութիւն	10
Յ. և Մ. Լասեան	10
Գ. Ա. Սամանճի Մոմճեան և Ընկ.	10
Յովսէփ Աղաբեան	10
Յակոբ Նորատունկեան	10
Բարսեղ Հալաճեան	10

Կը լսենք թէ վսեմ. Աբրահամ փաշան 50 ոսկի գրուած է:

Նոյնպէս Բումէլիի երկաթուղեաց ընկերութիւնը 20 ոսկի նուիրած է:

Կը յուսանք որ ուրիշ կրթասէր ազգայինք ալ պիտի փութան առատաձեռնաբար նպաստել այն բարենպատակ Պարահանդէսին արդիւնաւորման:

Դոհութեամբ կը լսենք թէ Դըպրոցասէր-Հայուհեաց Ընկերութեան Ընդհ. Ժողովոյ Ատենապետ Ագնուհի Տիկին Սրբուհի-Տիւսաբ՝ ի նպաստ Ընկերութեան այլ և այլ Պանքաներ անձամբ այցելելով՝ 40 լիրայէն աւելի հանգանակած է:

Անցեալ շաբթու Գուզկունճուգի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ արծաթ խաչ մը գողցուեցաւ:

Կը լսենք թէ Բերայի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյն մէջ կախուած դանձանակն ալ ժամերգութեան ժամանակ գողցուելով ճեմիշը տարուեր և հոն կոտրուելով պարպուեր է:

Սեբաստիայէն գրուած նամակներ կը ծանուցանեն թէ բանտարկեալ ազգայինք հետզհետէ կը քընուին, և թէ՝ Բ. Դրնէն ղրկուած հետաքննական ադարաբութեանց հակառակ՝ կուսակալին ազդեցութիւնն զգալի եղած է քննութեան մէջ, և ամեն ջանք ի գործ կը դըրուին եղեր որպէս զի բանտարկեալ ազգայինք յանցապարտ ելնեն:

... Խմբագիր Տէր.

Պասուական լրագրոյդ երեքշաբթի առուր թերթին մէջ հետևեալը ցաւ ի սիրտ կարդացի թէ քարոզիչ Արժ. Տ. Յակոբ վարդապետը չորս քահանայից նիւթական վիճակը գործմնելու համար հանգանակութեան ձեռնարկեր է:

Նոյն չորս քահանայից մինը լինելուս՝ պարտաւորութիւն կ'զգամ քան և հինգ երկար տարիներէ ի վեր ազգէս վայելած երախտեաց փոխարէն առ ԱՆՀԱՏԱԿԻՍ ծանուցանել սիրելի ժողովրդեան և ազգիս թէ երբէք մուրացիկ վիճակի մէջ չեմ, և թէ շնորհիւ նոյն գիւղի Պատ. Հասարակութեան՝ իմ վիճակէս խիստ գոհ և երջանիկ եմ:

Ուստի, խմբագիր Տէր, սոյն երկտողըս Պասուական թերթիդ մէջ հրատարակելնիդ խնդրելով,

Մնամ միշտ Ջեր
և Ազգիս աղօթարար

1881 Յունվար 30 Օրթաքէօյ

Տ. Իգնատիոս
Աւագ քահանայ
Մանուէլեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Բ. Դուռն երկու կանոնագրութիւններ հրատարակեց, մին բանի փոխառութեան և միւսն անձնական տուրք համար, որոց երկուքին ևս պաշտօնական ցոյց տրուած է պատերազմական արտաքոյ կարգի ծախքը։ Այս կանոնագրութեանց հրատարակութիւնը կրնայ պատերազմական նշան մի համարուիլ, զինուորական պատրաստութիւնները փութացնելու նպատակաւ։ Բայց տակաւին խաղաղական լուծման յոյսերը բոլորովին ցրած չեն։ Գ. Կոչէն մայրաքաղաքս վերադառնալու վրայ է, և հեռագիրը կը ծանուցանէ թէ Պէրլինի մէջ Գ. Պիսմարքի հետ տեսակցելով ըսեր է որ եթէ նոր բանակցութիւնները յաջողին, Անգղիա այնպէս պիտի համարի թէ Պէրլինի դեսպանաժողովոյն որոշումներն իրենց արժէքը պահած են։ Բայց այս խօսքէն չհետեւիր թէ բանակցութիւնները պիտի կրնան յաջողիլ և կամ Պէրլինի որոշումները բարեփոխիլ։ Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ դեսպան Հաձֆէլտ կոմսին վերադարձն ամիս մ'ևս յետաձգուած է, և այս բանը բարեպատեհ նշան մի չկրնար համարուիլ բանակցութեանց յաջողութեան, քանզի Հաձֆէլտ կոմսին մեծ ազդեցութիւն կ'ընծայուի կ. Պոլսոյ մէջ, և իր բացակայութիւնը դիւանագիտութեան համար կարեւոր կորուստ մի կրնայ համարուիլ։

Պէրլինէն կը գրեն թէ Պիսմարք Իշխանին կողմէն մայրաքաղաքիս Գերմանական դեսպանին տրուած հրահանգները կը պատուիրեն իրեն Եւրոպական ներդաշնակութիւնը պահել։ Պէրլինի ակումբներուն մէջ յուսաչիկայ բանակցութեանց իրաւարարութեան առաջարկէն աւելի յաջողելուն վստահութիւն չընծայուիր, քանզի երկու հակառակորդ կողմերն իրենց վերջին կարծեաց վրայ կը պնդեն։ Կը կարծուի որ Յունաստան Պէրլինի դեսպանաժողովոյն որոշումները չափաւորելու մասին զիջում չպիտի ընէ։

Անգղիոյ Թօրի լրագիրք կը շարունակեն քննադատել Գ. Կլատըսթօնի աշխարհավարութիւնն Հելլենական խնդրոյն մէջ, օրինակ բերելով Հարաւային Ափրիկէի Պօէր կոչուած Հոլանտացի գաղթականաց նկատմամբ իր բռնած ընթացքն։ Երբ Գ. Կլատսթօն պաշտօնի վրայ չէր, Պօէրներուն անկախութեան կուսակից կը հանդիսանար և նոցա հանրապետութեան ջնջումն և իրենց երկրին՝ այն է Թրանսվաալի սեփականութեանց հետ Անգղիական կալուածոց միացումը կը դատապարտէր, միացում, որ Լորտ Պիքընսֆիլտի ժամանակ տեղի ունեցաւ։ Պօէրները թերեւս կարծելով թէ Գ. Կլատըսթօն այժմ իբրև առաջին նախարար իրենց անկախութիւնը կը վերադարձնէ, ի զէն դիմեցին. սակայն Գ. Կլատսթօն՝ փոխանակ նոցա բաղձանքը կատարելու՝ զօրագունդեր կը ղրկէ այժմ ի Թրանսվաալ Պօէրները զսպելու համար։ Թօրի լրագիրք կը հարցնեն թէ արդեօք Գ. Կլատսթօն դիտաւորութի՞ւն ունի Հելլենաց նկատմամբ ևս նոյն ընթացքը բռնելու, թէ երբ միւս տէրութիւնք խրատ կուտան Յունաստանի՝ որպէս զի քաղաքակիրթ աշխարհի կամաց դէմ չը շարժի, արդեօք Գ. Կլատսթօն նոյա խրախուսիչ յոյսեր տալով մտադիր ձեռնարկներու մէջ մղել կուզէ զիրենք. թէ արդեօք Բրիտանական կառավարութեան պատասխանատուութիւնն այսպիսի ընթացքի մի մէջ չփոխելու միտք ունի՞, թէ իր գրգռիչ աշխարհավարութիւնն Աթէնքի քաղաքագիտաց ընթացքին մէջ չի՞ տեսներ։

Թօրի լրագրաց այս յարձակումները միթէ զուտ անձնականութի՞ւն են, եթէ իրօք Գ. Կլատսթօն իր ընդդիմադրութեան գլուխն եղած ժամանակ Հելլենաց նկատմամբ բռնած քաջալերական ընթացքն առաւել կամ նուազ կը շարունակէ։ Իր հակառակորդաց խօսքին նայելով, Գ. Կլատսթօն իր Հելլենասիրական ընթացքը կը շարունակէ, բայց եթէ Հելլենք ընկճին, միթէ Անգղիոյ զօրութեամբ նոցա պիտի օգնէ՞։ Չկարծուիր որ իր կառավարութիւնը մինչև այն հասնի։ Բայց աշխարհավարութեան մէջ ծագած միջադէպերը նախատեսել անկարելի է, և յուզեալ վիճակ մի երբեմն խիստ անակնկալ դէպքեր կրնայ յարուցանել։ Անգղիա կրնայ այժմ իր բազկաց վրայ բաւական ծանրակշիռ գործեր ունենալ, բայց ասոնք Բրիտանական առիւծը չեն ընկճեր։ Թրանսվաալի մէջ Անգղիական զօրագունդ մը կը յաղթուի կամ Հնդկաստանի և Աֆղանստանի կողմէն նոր դէպք մը կը ծագի, այսու ամենայնիւ Անգղիա կարող է անոնց առաջքն առնուլ և միանգամայն իր ազդեցութիւնը պահել։

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ըստ որում անհնար է պահանջել որ խորհելու կարող երկու անձեր ճիշդ նոյն կերպիւ խորհին ա՛ և է նիւթի վրայ, վիճաբանութիւնն անխուսելի է միշտ։ Բայց այն երկու անձերն, որք, ի սկզբան առանձինն խորհելով, նոյն եզրակացութեան չէին հասներ, կրնան իրարու աւելի կամ նուազ մօտ եզրակացութիւններու հասնիլ երբ ի կըշիռ դնեն այն խորհրդածութիւններն, որովք իւրաքանչիւրն ի նոցանէ իրաւունք ունենալ կը կարծէր տարբեր եզրակացութեան հասնելու։ Այսպէս, վիճաբանութիւնն, որ գաղափարաց և կարծեաց աննմանութենէն յառաջ կը գայ, կրնայ միջոց լինել բառնալու այսպիսի աննմանութիւն մի։ Եթէ, առաջին տեսութեամբ ընդունիմք թէ վիճաբանութիւններն անխուսելի չարեաց կարգն են, երկրորդ տեսութեամբ պարտաւոր եմք խոստովանիլ թէ վիճաբանութիւնները թերևս այն միակ չարիքն են ուստից բարիք կրնայ ծագիլ։ Բայց որպէս զի այսպէս լինի, բազում պայմաններ կան որք պէտք է ճշդիւ կատարուին։ Նախ, — վիճաբանութիւնը, թէ՛ երկու անձի միջև սահմանափակ մնայ, թէ երկուքէ աւելի անձանց վրայ տարածի, և թէ՛ ընդմէջ երկու կուսակցութեանց տեղի ունենայ, — անկեղծութիւնը տիրող օրէնք պէտք է լինի։ Ընդհանրապէս, տասն վիճաբանութեանց վրայ հազիւ մին կամ երկուքը դրական օգուտ կրնան արտադրել. միւսներն ապարդիւն կը մնան և ձանձրալի պատճառելու միայն կը ծառայեն, զի վիճաբանող կողմերուն մէջ անկեղծութիւն չկենար։ Շատ դատեր գրչով կամ խօսքով որոշուած են դըրեթէ, բայց ո՛չ ոք յանձն կ'առնու պարտեալ խոստովանիլ ինքզինք, զի ա՛յն մեծ քաջութիւնն, որ անկեղծութիւն կ'անուանուի, կպակսի իրենց։ Վիճաբանութեան մէջ անկեղծութիւնը կը պահանջէ դատաւոր և դատախազ միանգամայն լինել, և ա՛յս է որ ամեն մարդ չը կրնար ընել՝ չունենալով այնքան մեծ հոգի։ Խնդիրն ո՛չ միայն հակառակորդին խօսքերուն դէմ խօսք գտնելու վրայ է, որ շատ դիւրին է, մանաւանդ լեզուանի վիճաբանողաց համար, այլ պէտք է հակառակորդին փաստերը կատարեալ անկողմնակալութեամբ և արդարասիրութեամբ դատել, գրեթէ իւրայնել նորա դատն, և տուած փաստերուն համեմատ ջանալ ինքնին պաշտպանել նոյն դատը. մտածել թէ ին՞չ ըսել այդ փաստերուն, և իր յատուկ փաստերուն հետ պաղ արեամբ զուգակշռել զայնս. մանաւանդ պահել մի թէ ինք պարտաւորուած է հերքել այդ փաստերն, և հակընդդէմ փաստերու վրայ դատաստան մի անել վերջէն — իր հոգւոյն բոլոր բարձրութենէն, և յայնժամ որոշել թէ իր փաստե՞րն են աւելի ճշմարիտ թէ հակառակորդին փաստերը։ Խիստ քիչեր այս մտային գործողութիւնը կը կատարեն վիճաբանութեանց միջոցին, և ահա միակ պատճառն՝ որով անպտուղ կը մնան դոքա։ Խծբծել, քաշքշել հակառակորդին փաստերը, զորս երբեմն չըմբռնել իսկ կը ձեւացնեն վարպետ վիճաբանք, մասնաւոր իմաստով խօսքերն ընդհանուր իմաստով առնուլ, և փոխադարձաբար. և խոշոր բառերով պատասխանել յաղթանակաւ, և տակաւին այս տեսակ հազար և մի խեղճութիւններ՝ փախուստի սովորական միջոցներն են նոցա որք համոզմամբ կամ սովորմամբ, գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ, բարեմտաբար կամ չարամտաբար, կը պաշտպանեն մի կորուսեալ դատ, և հոգւոյ բաւական մեծութիւն, բաւական անկեղծութիւն չունին խոստովանելու թէ կորուսեալ է իրենց դատը։ Նկատելի երկրորդ պայմանն է խնդիրէն բնաւ չշեղիլ այլ բուն խնդիրը փաստաբանել, այնքան միայն դիմելով պարագայից քննութեան և վիճաբանութեան, որքան անհրաժեշտ պէտք կայ գլխաւոր փաստին զօրացման։ Այս պայմանն ալ ընդհանրապէս չ'յարգուիր, ուստից կը ծագին անձնականութեանց տաղտուկ և արհամարհելի վիճաբանութիւնն, որ ընթերցողին դատերու յարգը կ'ոչնչացնէ։ Օգտակար վիճաբանութեան նկատելի երրորդ պայմանը վիճաբանող կողմերուն մտաց կորովէն, վիճաբանական տաղանդ ու ճարտարութենէն կախեալ է. — պէտք է հոգ տանիլ վիճաբանելի նիւթոց դասակարգութեան։ Որպէս զի լոյս ծագի գաղափարաց ընդհարումէն, պէտք է որ իրարու բաղխուող գաղափարները համապատասխան լինին։ Եթէ վիճաբանող կողմերն համաձայնաբար հոգ տանին ճշդիւ իրենց մտքին առջև պահելու խնդրոյ տակ եղող բուն կէտերն, և նոյնքան ճշդութեամբ ալ նոցա վրայ վիճաբանիլ գիտնան, առանց շփոթելու մանրամասնութիւնները բուն խնդրոյն հետ, երկու կողմին փաստերը կրնան նոյն կէտերու վրայ ընդհարիլ, և յայնժամ դիւրին կը լինի դատել թէ իրաւունքն ո՛ր կողմն է։ Բայց ընդհանրապէս այսպէս չ'լինիր, մէն մի կողմ իր յատուկ կարգը կ'ունենայ վիճաբանելի նիւթոյ, և հակընդդէմ փաստերն ոչ ևս համապատասխան լինելով իրարու, չեն օգներ խնդրոյն լուսաբանութեան, ընդհակառակն կան տակաւին ուրիշ պայմաններ, բայց գլխաւոր նկատելի կէտը վիճաբանողաց կրթութեան աստիճանն է։ Խօսիլը, թէ՛ գրաւորապէս թէ՛ բերանացի, մարդկային էութեան գլխաւոր արտայայտութիւններէն մին է. և դաստիարակութիւնն ընդհանրապէս կը ներգործէ այդ արտայայտութեանց վրայ։ Բարեկիրթ անձինք, սակայն, կրնան չարամիտ լինիլ մասնաւոր խնդրոյ մէջ, և ըստ որում ինքնասիրութիւնը շատ գործերու շարժառիթ է, կրնայ մոլորեցնել նոցա միտքն ու սիրտն։ Որպէս կ'երևի, կանոնաւոր և օրինաւոր վիճաբանութիւն յոյժ դժուար է. բայց ո՞ր օգտակար բան դիւրին է։

ԲԻՒԶԱՆԴ.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

(Շարունակութիւն և վերջ.)

2. — «Անահիտ ձրի գրաբարութիւն ևեթ կ'անէ, կ'ըսէ Արամազդ, երբ գրաբարի գործածութիւնը յետադիմութիւն անուանողները նորասէր կը համարի, և յեղյեղուկ մտքի տէր կը նկատէ զնոսա։ Բուն նորասէրներն նոքա են միայն, որք գրաբար նամակ կը գրեն այսօր, զի իրօք մի նոր բան արած կը լինին։» Գրաբարու դրակցութեան նորասիրութիւն անուն տալն՝ ուրիշ բան չը յուցնէր, բայց եթէ անդ խառնուլ մեր նախնեաց սովորութեան, որոց նկատմամբ ունեցած անկեղծ հիացման և նուիրական սիրոյ ի՞նչ կը ջանայ յաւերժացնել այդ քչատակելի սովորութիւնն ի դրական սեռին մէջ բաւական ուսեալ և լուսաւորեալ մաս մի, որ եթէ նորասէր լինէր, անշուշտ աւելի նորելուկ և նորաբարբառ հեղինակներ չէին պակսիր ազգին մէջ հեռևելու։

Եթէ աշխարհաբառը թագլով գրաբարը մշակեմք, կ'ըսէ շանթաձիգ հայրն դից և մարդկանցուայ, ոչ թէ օտար ազգաց համակրութիւնն այլ նոյն իսկ նոցա հակակրութիւնն պիտի գրաւեմք ի մեզ, ըստ որում այժմ աշխարհաբառն գործածելով համակրութիւն գտած եմք։ Բայց օտար ազգեր միշտ մեր գրաբառին վերայ հիացած, ուսած և խօսած են, և ինչպէս մի անաչառ և ազատամիտ բանախօս անցեալ օր կ'ըսէր լատրանի մը մէջ. «Եթէ Վիքթօր-Իւկօ Հայուն հասարակ մասը տեսած ըլլար, անշուշտ այն առեն այն աստիճան չը պիտի համակրէր ինա, բայց կը սիրէ նա զՀայն (որպէս հեղհեղէ նորանոր փորձեր ալ կ'ուտայ) զի Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը ճանչցած է, զի Հայուն իւր նախնեաց լեզուին հաւատարիմ աւանդապահ ըլլալն ու զայն ծաղկեցնելն տեսած է, իբր մի հին տոհմային բարբառ, որպէս և ինքը Վիքթօր-Իւկօ կը գրէր։

«Բայց լեզուի փոփոխութիւնը բնական է, կ'ըսէ «Արամազդ», և աշխարհաբարը պաշտպանողները ոչ իւրեանք ստեղծած են այդ լեզուն, ոչ ալ իւրեանք փոփոխած են գրաբարն։ — Ապագայ դարեր արդէն աշխարհաբարը պիտի փոխեն, ինչպէս անցեալ դարեր փոփոխած են գրաբարը, բայց ըստ որում այսօր լեզուի մշակութեան միջոցներն անհամեմատապէս աւելի բազմաթիւ և ազդեցիկ են, աշխարհաբարն աւելի դէպ ի լաւն փոփոխումներ պիտի կրէ, աւելի պիտի կանոնաւորի, աւելի պիտի ճոխանայ և ապահով եմք թէ լեզուի ամեն ներքին և արտաքին յատկութեանց մասին մի օր պիտի գերազանցէ մեր հին ոսկեղինիկ դարու գրաբարը։» Արդէն բացատրեցինք թէ ո՞րն է լեզուի փոփոխութիւնը. իսկ թէ աշխարհաբառին սկզբնաւորութիւններն ու փոփոխութիւններն ուստի՞ յառաջ եկած են, կարծեմ կարող եղանք մասամբ իւիք պարզել։ Բայց թէ այդ փոփոխութիւններն ի լաւն են թէ ի յոռին, այդ իսկ է վիճաբանելի կէտն, վասն զի այդ փոփոխմանց մեծագոյն մասն լեզուին մէջ նոր հանգոյցներ կազմելու և նոր կնճիռներ յարուցանելու կը ծառայեն եթէ. իսկ դէպ ի լաւն ըլլալ քայլն՝ ինչպէս Արամազդ ալ կը խոստովանի, դէպ ի գրաբառն ըլլալ շարժումն է. ուստի քանի որ աշխարհաբառի կատարելութիւնը գրաբառի մերձենալուն մէջ կը նկատուի, եթէ բոլոր գրագիտաց ջանքերն ալ առ այդ միանին, անշուշտ պիտի գայ օր մի որ վերջապէս պիտի երթան ի գրաբառն յանդէն դարձեալ, ինչպէս առուակ մի որ իւր ակնաղբիւրէն բաժնուելով հերթից պտոյտներ կ'ընէ դաշտերու մէջ, և յանդէտս կ'ուգայ վերջապէս օր մի իւր բուն գետին մէջ խառնուիլ, և յայնժամ պիտի զղջան թէ զուր էին այն մրցումներն գրաբառին դէմ, և թէ նորա բարբառք կարի ապերախտ եղած են այն լեզուին դէմ, որուն օգնութեան կը դիմեն միշտ զինքն հալածելու առեններին ալ։

Իսկ թէ աշխարհաբառն օր մի պիտի գերազանցէ զգրաբառն, այնպիսի յոյսք մ'է սա, որուն ուշիմ մարդկանցուն երազին մէջ ալ չը հաւատար, բաւ է որ գրաբառի և աշխարհաբառի ինչ ըլլալը գիտնայ։ Զի այն լեզուն՝ որ կանոնաւոր ուղղութիւն մի չունի, և որուն համակերպութեան վերայ մասնաւորներ միացած չեն և չեն կրնար ալ միանալ, ըստ որում այդ բաժանման պատճառներն կան ու կը կենան և պիտի մնան, ա՛յն լեզուն կ'ըսեմ, ի՞նչպէս կրնայ իրեն ծնունդ տուող կանոնաւոր և արդէն կազմակերպեալ լեզու մի գերազանցել։ Առնումք աշխարհաբառ լեզուի ամենէն փայլուն երկասիրութիւններն, առնումք աշխարհաբառ թարգմանութեան հրաշակերտներէն մին՝ «Թափառական Հրեայն» և բաղդատեմք գրաբառ համատ գրուածքի մը հետ, և ապա աշխարհաբառ լեզուի նկատմամբ ընտանիական գծակներ յօրինեմք։ Կարծեմ Արամազդ ինքն իսկ կը խոստովանի թէ Մասիսի և Արևելեան Մամլոյ աշխարհաբառներն զիրենք գերազանցել ճգնող նորելուկ դրագէտներէն միշտ գեր ի վեր մնացած են։ Ո՞ւր կը մնայ ուրեմն ոսկեղէն դարու գրաբառն գերազանցելու յոյսը։

Արամազդ ջանալով հերքել մեր այն գաղափարը մեր հնաւանդ լեզուի կորուստն՝ ազգայնութեան տարերց լուծումն կ'ապացանայ, կրկին և կրկին անգամ կը պնդէ թէ մեր այն լեզուն կորած է արդէն, և այսու հանդերձ մեր ազգը կանգուն կայ և կը մնայ, և կ'յարէ. «Հայք յայնժամ միայն ազգութեան տարրերէն մին կորուսած կը լինին երբ Հայերէն լեզուն կորսնցնեն, ոչ թէ գրաբառը կամ աշխարհաբառն։ Եւ իրօք եթէ երբէք Հայ ազգութենէ օտարացեալ ժողովուրդներ կան, նոքա ոչ թէ աշխարհաբար Հայերէն խօսողներն են, այլ նոքա, որք չեն կարող խօսիլ այդ լեզուն, ազգային լեզուն, այսինքն՝ Բուլգարացեալ, Թուրքացեալ, Պարսկացեալ, Ռուսացեալ, Վրացեալ, Չերքէզացեալ . . . եալ . . . եալ . . . Հայերն։» Հայ ազգը որ երկիրս չորս կողմը ցրուեալ պանդուխտ և դերի ժողովուրդ մի է, որ զուրկ է գրեթէ հարստութիւնը, գիտութիւնը, արուեստը, վաճառականութիւնը, և քաջութիւնը զարգացնելու միջոցներէ, իւր ազգայնութիւնը պահպանելու համար միութեան կարօտ է. և ըստ որում տեղեաւ անջատեալ՝ պէտք է դէթ կրօնքով ու լեզուաւ միանայ, որ ազգ մի հաստատուն պահելու երկու պայմաններն են. որքան այս երկու հանգամանաց մէջ անջատի, այնքան իւր ոյժը կը տկարանայ և կը նուաղի, ու աշխարհաբառ լեզուի միութեան անհնարութիւնը բացատրեցինք արդէն։ Եթէ երեսուն երկու միլիոնէն աւելի Հայ ժողովրդենէն, ինչպէս Արամազդ կ'ըսէ երեք միլիոն, իսկ ես խղճահարութեամբ կ'ըսեմ, չորս միլիոն միայն մնացած է, քաղաքական և բնական այլ և այլ պատճառներէ զատ գլխաւոր պատճառներն եղած են կրօնից և ազգաց բաժանումն։ Չեմ ուզեր խօսիլ կրօնից վերայ խնդրոյն կարգէն դուրս չելնելու համար, բայց կրնամ հանդիսապէս ըսել թէ մայրենի լեզուի ապաւապութիւնն ու փոփոխութիւնն է որ պատճառ տըւած է այս աղէտից։ Եթէ Հայն գրիչ կը գրէ, բայց սիրտ չուզեր գրել այս տողերը, եթէ Հայն իւր կապիկական սովորութիւնը չունենար, այսօր Արամազդ չէր կրնար Ռուսացեալ, Թրքացեալ, Պարսկացեալ . . . եալ . . . եալ . . . անուանել զնա։ Այլ աւա՛ղ որ հարկադրուած եմ խոստովանիլ թէ մեք հինգերորդ դարու Հայերը չեմք, որ ատեմք օտարը, նորը կը սիրեմք և մինչ իրենց լեզուն կորուսելով ազգութիւնը կորուսող Հայերը կ'ողբամք, մեք ալ կը հաճիմք մեր Հայերէնին մէջ Թրքական և Ֆրանսական նորանոր բառեր խառնել ու կը ցաւիմք որ անխիղճ գրագէտները չեն թոյլատրեր։ Բայց ո՞վ կ'արգելու զձեզ Գ. Արամազդ, որ դէն մասերս թերթերու մէջ կարդացած յօդուածներէս մեծագոյն մասը լի է Ֆրանսերէն ոճերով ու ասացուածներով, Թուրքերէնն ալ հերքընկալեցէք հոն, և Ֆրանսա-Թրքական լեզու մը յօրինեցէք, այս է թերևս ձեր սիրելի աշխարհաբառն, զոր կ'երևակայէք։ Անփոյթ եղէ՛ք ժամանակիս գրաբառ...

խաները Ռէյնօլտսի սկզբանց հետեւող են. կը լսեն ինչ որ ալ ընէք. Հ՛Հ, օ՜ գինէ, նոքա ալ մեծ ապագայ մի կ'ակնկալեն Թերեւս, գիշերը ճրագ չեն վառեր, և խաւարը փարատելու համար արշալուսոյ ծագման կ'սպասեն . . . :

* * *

3. — Հին լեզուի գործածութիւնն ընդհանրացնելու գաղափարն յիմարական կանուանէ Արամազդ. Թէպէտ այդպէս չէին մտածեր հանճարի, տաղանդի և իմաստութեան փայլն ի մեզ ուղեկող գլուխներ, Թէպէտ այդպէս չէին դատեր Հայկական գրականութիւնը մեզ աւանդող մատենագիրք, որոնք յիմարներ չէին, և Թէպէտ այդպէս չեն տրամաբաներ ազգային ժամանակակից Ուսումնական խորհուրդներն, ըստ որում գրաբառ լեզուն ընդհանրացնելու նպատակաւ է որ ազգային վարժարանաց ուսման յայտագիրներու մէջ նախնի մատենագրութեանց կիրառութիւնն. ու գրաբառ գրելու և Թարգմանելու վարժութիւններն մուտ գտած են, և նոյն քննութեանց մէջ հանդիպած իմ սոխակ աշակերտներու, որք իրենց նախնեաց լեզուաւ կը գրեն ի պարծանս ազգին։ Օրինակ կրնայ ըլլալ բաւծիս Օրթագիւղի Հախնլմեանց վարժարանը, Իւսկիւտարու Պէրպէրեան վարժարանը, որոց գրականութեան դասատուներն Պ. Թէրզեան և Պէրպէրեան «յիմար» կամ «մոլեռանդ» անուանել անքաղաքավարութենէ զատ անմտութիւն մի խել պիտի լինէր անշուշտ, քանի որ այսօր նորատէր գրագէտներէն շատեր առանց չինելու կրնան նոյն աշակերտներու փառքը վայելել։

Թո՛ղ փաստ ըլլայ Պ. Արամազդ Թէ նոր սերունդը՝ զոր ներկայն կը պատրաստէ, գրաբառ լեզուն փայլեցնելու վսեմ նպատակին գործադիրը պիտի լինի (անշուշտ քիչ բացառութեամբ) գրաբառի ախոյանները՝ որք ներկային մէջ կը տիրեն Թերեւս, եռանդով ու հայրենասիրական վեհ զգացումներով լի բանակին տեղի պիտի տան օր մի . . . : Դարբէյեան ժայռը կապիտոլի քովն է . . . :

Մեր նախորդ յօդուածին մէջ ըսած էինք Թէ Հայերէն լեզուն բարեկարգելու միջոցը՝ զայն լաւ ուսանիլն է : Արամազդ հետեւեալ մեկնութիւնը կուտայ անոր. «Աշխարհաբարը բարեկարգելու միջոցը գրաբարը լաւ ուսանիլն է» : Սակայն չարաչար կը սխալի. մեք այդ իմաստով գրած չեմք, Թէպէտ ճշմարտութիւն մի լինի, այլ ըսել կուզեմք Թէ կանոնաւոր լեզու մի ունենալու համար՝ փոխանակ երեւակայական աշխարհաբառի մի ակնկալելու, մեր արդէն իսկ կազմաւորեալ գրաբառն ուսանելու պարտիմք, զոր երբ լաւ իմացած լինիմք, չեմք կարծեր որ կարելի ըլլայ ատել։ Այնպիսի անսահման քաղցրութիւններ պիտի գտնեմք հոն որ հմայեալ պիտի մնամք։ Ներում ինձ ըսել որ այդ լեզուի ազնուութիւնն է միայն որ կրնայ անհեթեթ խօսքեր ըսել տալ անոր նկատմամբ :

«Մեր զարգացեալ աշխարհաբարն՝ երբէք հին գրաբարը չպիտի լինի», կը յարէ մեր դիցահայրն : Ապա ուրեմն ես ալ ըսի և կը կրկնեմ Թէ աշխարհաբառը երբէք չպիտի կատարելագործի. որովհետեւ ամենէն աւելի լեզուին հմուտ գրագէտները աշխատելով՝ աքնելով՝ գրաբառէն միշտ փոխ առնելով՝ յաջողած չեն կանոնաւոր, մի և ընդհանրական լեզու մի ընել զայն, որովհետեւ քանի որ կանոն չկայ, ճաշակն ու ընտրութիւնը պիտի զօրէ, և որովհետեւ միշտ ճաշակները տարբեր են, լեզուն ալ միշտ արդի կացութեան մէջ պիտի մնայ, չըսեմ աւելի վատթար։

* * *

4. — Մեր նախնի մատենագրութեանց իմաստասիրութիւնը և զանոնք ընդհանրացնելու ջանքերն յետադիմական քայլ կ'անուանէր Պ. Շահնուր. իսկ Պ. Արամազդ իմ գրաբառի պաշտպանութիւնս այդ անուամբ կը պատուէ : Սակայն կարծեմ դէպ յառաջ առնուած սխալ քայլ մի առաւել վնասակար է, քան Թէ այդ ճամբէն դարձն ու դէպ ուղիղ շաւիղ ընթացքն : Այն որ իրմէ աւելի փորձառուներու խորհուրդ չհարցներ նոյա հնութիւնը նկատողութեան առնելով, միշտ կը մոլորի :

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր այն գաղափարը՝ զոր յառաջ բերած էի նախորդ յօդուածիս մէջ Թէ "գրաբարն սիրելի է իրեն նախնի մարգարէուհեաց, սրբուհեաց դարերն "յիշեցնելուն համար ալ," ինձ սեպհականել կուզէ "Արամազդ", սակայն իմս չեղած փառօք պանծալ չեմ ուզեր ես, և կը յաւելու Թէ այդ տեսակէտով պէտք է Հրէայերէն գրել քան Թէ գրաբառ Հայերէն : Այս "հետաքըրքրաշարժ" գաղափարին կը պատասխանեմ Թէ, երբ "Արամազդ" աշխարհի առաջին լեզուն Հրէայերէնը կուզէ նկատել, ես ալ Հայերէնը նկատելով՝ ազատ եմ ենթադրելու Թէ աւելի խորհրդաւոր է Ադամայ աստուածադրեալ լեզուն գործածել, քան այնպիսի ազգի մի, որ տխուր յիշատակ մի Թողած է Քրիստոնէական պատմութեան մէջ, որոյ բարբառոյն ներկայած նուիրական դէպքերն հեռահետէ Թարգմանութեամբք աւանդուելով մեր նախնեաց, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կրօնական լեզուն ալ գրաբառն եղած է մեզ համար, և անոր մէջ կուգան կ'ամփոփին Հայուն Թէ կրօնական, Թէ ազգային, Թէ քաղաքական, Թէ գրական և Թէ ընկերական յիշատակներն, անոր մէջ կը տեսնեմք մարգարէուհեաց դարերը, արքայից գահերը, քերթողաց քնարները, հոն փառք, հոն անկում, հոն դաւ, հոն աւերակ, հոն ժպիտ, հոն արցունք, հոն կեանք, հոն մահ, հոն Աստուած, հոն անմահութիւն : Հետեւաբար եռանդագին կը պաշտեմք մեր նախնեաց բարբառը, զի այն լեզուաւ կը գրէին մեր հայրերն, զի նոյն լեզուաւ երգեցին Հայ մայրեր մեր դիւցազանց օրօրոցին քով, ու նոյա շիրմանց վերայ նոյն լեզուաւ ողբացին Եղիշէներ, և զի վերջապէս գրաբառն այն միակ լեզուն է, որուն համար կըսէ Մեծն Բագրատունի. " . . . զոր և միայն տեսանեմք առ ի նախնեացն պարծանաց յիշատակէ նշխար մնացեալ մեզ և յօդակապ միութեան ազգին վարատելոյ . . : "

"Ցաւուկ անուններէ խորշելով հանդերձ, կը յաւելու "Արամազդ", չեմ կրնար գիտել չտալ Թէ վեճի նիւթ եղած գրաբար նամակին հրատարակման ժամանակներն իսկ Հայ մամլոյն մէջ հրատարակուած են մաքուր աշխարհաբարով այնպիսի իգական գրուածներ, որք ոճի բարձրութեամբ, իմաստից առատութեան և գաղափարաց նորութեան մասին անվիճելի գերազանցութիւն ունէին այդ գրաբար նամակին վրայ, ուստի անհուն մխիթարութիւն և մեծամեծ յոյսեր ներշնչած են ինձ, Թէ և աշխարհիկ լեզուով գրուած լինէին :" Ոճի բարձրութիւնը, իմաստից առատութիւնը և գաղափարաց նորութիւնը այնպիսի յատկութիւններ են որ բարեբաղդաբար լեզուի հետ բնաւ յարաբերութիւն չունին, այդ առաւելութիւնը կամ գերազանցութիւնը հեղինակաց իրարմէ քիչ կամ շատ մտաւոր կարողութիւն ունենալը կ'ապացուցանէ և ոչ այլ ինչ, բայց չուրանամք սա կէտն ալ Թէ "Արամազդայ" "անհուն մխիթարութիւն և մեծամեծ յոյսեր" ներշնչող գրութիւններն կրկին անգամ աւելի արժէք պիտի ունենային անշուշտ, եթէ գրաբառ լեզուաւ շարադրուած լինէին :

«Հայկ Դիւցազն» որ դարուս մատենագրութեան ճշմարիտ պարծանքն է, ամեն հայոց էջմերէ վկայուած ճշմարտութիւն մի է Թէ իւր արժանեաց երկու երրորդ մասն լեզուի ճոխութեան, հնութեան և գեղեցկութեան կը պարտի :

«Արամազդ» կարի հետաքըրքրաշարժ կը գտնէ գրաբառի գործածութիւնն ընդհանրացնելն Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան պարտուց մի մասն նկատելու : Կանխաւ գիտուցանելով որ յիշեալ Ընկերութիւնն իւր դպրոցներու (որք առ այժմ Նախակրթարաններ են միայն) ուսումնական յայտագրոյն մէջ գրաբառ լեզուն դրած չէ բնաւ, կը փութամ մեր գրաբառ լեզուի անհաշտ Թշնամւոյն առ այդ զգացած ցաւն դարմանել, այլ և պարտք կը համարիմ ինձ յայտարարել Թէ այդ Ընկերութեան կոչումն ու պարտքը իւր այժմեան գործողութիւններէն շատ բարձր է, որուն անշուշտ պիտի հասնի օր մի եթէ իւրն ծնունդ տուող նպատակին հաւատարիմ մնայ միշտ : Առայժմ Թրքախառն և Քրդախառն լեզուներով խօսող Հայուհեաց աշխարհաբառ սորվեցնելն կրնայ բաւական համարուիլ իրեն համար, այլ հուսկ ուրեմն երբ Հայաստանցի իգական սեռը սորվի իւր ընտանեկան, կրօնական, ազգային, ընկերական պարտքերն, զանոնք գործադրելու կարողութիւններ ալ պէտք է տալ նմա, ապա Թէ ոչ կարի Թշուառ կըլլայ նա : Այժմեան ուանդուածն՝ վատթար վիճակի մի մասամբ իւրք բարուոքումն է, այլ հուսկ ուրեմն պիտի գայ յառաջադիմութեան և լուսաւորութեան ժամանակն : Այժմ ընտանեաց օգտակար մայրեր պիտի լինին, այլ այն ատեն ազգին և մարդկութեան փրկաւէտ պարագայն պատրաստելու կարող մայրեր : Պոլսոյ իգական սեռը ըստ մեծի մասին աշխարհաբառ խօսիլ ու գրել գիտէ, կը ճանչնայ վեր ի վերոյ իւր ազգային պատմութիւնը, աշխարհագիտական գաղափարներ ունի, զերծ ի նախապաշարմանէ կը պաշտէ զիւր կրօնքըն, այլ կրնա՞մք ըսել Թէ լուսաւորեալ է, կատարեալ է նա : Դեռ այնպիսի պէտքեր ունի, որոց վրայ խօսիլ երկար ատենէ ի վեր կը բաղձայի, և Թերեւս պատեհաւ առիթ ունենամ։

Արդ՝ Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը՝ որ իւր այս ընդարձակ գործողութեան դաշտը կը տեսնէ, կարելի՞ է միթէ որ այժմէն չսկսի զինքը վարող ուսեալ անդամուհիներէ պահանջել այն գրական լեզուի գործածութիւնն դէթ անոնց հետ, որք կը ճանչնան նորա արժէքը : Այն ընկերութիւնը՝ որ ազգին իգական սեռին առաջին ուսումնական միութիւնն լինելուն՝ դաշտս նուիրական տեղի մի գրաւած է, և արդէն իսկ սկսած է իբրեւ Հայ իգական սեռի ներկայացուցիչ նկատուիլ իւր քեռ՝ Դպրոցասէր Հայուհեաց Ազգօգուտ Ընկերութեան հետ, պէտք է, ըստ իմ կարծեաց, իւր դիրքին արժանի լեզու մի գործածել դէթ այն պարագայից մէջ, յորս կարելի է. որով և գործնական օրինակ մի կը լինի իւր սեռին այլ մասանց :

* * *

5. — Յօդուածոյս երկարութիւնը կստիպէ զիս վերջացնել զայն առ այժմ, յայտարարելով «Արամազդայ» որ ինչպէս ինքն գրաբառին՝ նոյնպէս և ես զաշխարհաբառն չեմ ատեր բնաւ, և ասոր ապացոյց է շատ անգամ աշխարհաբառ գրելս, եթէ ինձ անհաճոյ բան մի կայ, այն ալ նոր լեզուներու հեղինակութիւնն ու փոփոխութիւնն է, որ դժբաղդաբար ժամանակիս [illegible] դարձած է, իսկ եթէ բաղձանք մի ունիմ այն ալ ընդհանրապէս գրաբառին իբրեւ գրական լեզու գործածութիւնն է : Իսկ այն կրկնութեանց համար որովք «Արամազդ» կը ջանայ հաստատել Թէ աշխարհաբառն օր մի պիտի գերազանցէ զգրաբառն, արդէն պատասխանած լինելու՝ միայն աշխարհաբառեան ստեղծողներու ժամանակին կորստեան վրայ կը ցաւիմ, առանց երբէք սրտմտելու այն գաղափարաց դէմ, որք փառաւոր և սքանչելի լեզու մի մեռեալ կուզեն հաչակել, և որ սակայն դարերու վերայէ անպարտ և փայլուն՝ կը հասնի կ'ուգայ իննեւտասներորդ դարու դագաթը կը կանգնի յաղթապանծ, և կը շարժէ ճշմարիտ հայրենասէրներու գրիչըն զինքը երգելու և հռչակելու :

Ցեա խորին շնորհակալիքս Ջեզ մատուցանելու՝ խմբագրապետ Տէր, ներեցէք որ շնորհաւորեմ աշխարհաբառեաններու խմբակն «Արամազդ»այ նման պերճախօս փաստաբան մի ունենալուն : Կը բաղձայի գրաբառեաններու մէջ տեսնել զինքը, զի նա՝ որ անկատար լեզուի մի այնքան եռանդուն գոյներ կ'ուտայ, ինչե՛ր պիտի գրէր արդեօք մեր հրաշալի գրաբառին համար, որ ճշմարիտ Հայու մի սիրտը, միտքը, երեւակայութիւնը գրաւող անսահման հրապոյրներ ունի, և արժանի է Հայ ազգին պարծանքն յորջորջուելու միշտ և յաւիտեան :

22 Յունվար 1881 ԱՆԱՀԻՏ.

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

ԱՐԱՄԱԶԴ իւր յարգանքը կը մատուցանէ Տեառ ԱՐՄԷՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆի, զոր կը շնորհաւորէ իւր ընտիր յօդուածին համար, և պատիւ ունի իմացնել Թէ, ԱՆԱՀԻՏի հետ հաշիւը կարգադրելէ յետոյ, պիտի փութայ պատասխանել Տեառ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆի գրութեան ինչ ինչ [illegible] մասերուն, գլխաւորապէս այն կէտերուն որք վերաբերութիւն ունին 1° Աշխարհաբարի Թերութեանց ու անբաւականութեան. 2° Աշխարհաբարեանց ծրագրոյն. 3° ԱՆԱՀԻՏի անմեղութեան. և 4° Տիկին ԱՊՐՕյի գրաբար նամակին [illegible] :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ
Ի Կ. ՊՈԼԻՍ

. . . Խմբագիր.

Ազգային կրթութեան ամենակարեւոր կէտի մը վրայ հետեւեալ դիտողութիւններս Ջեր մեծայարգոյ Թերթերէն միոյն միջոցաւ հրատարակելնիդ խնդրելով, հաճեցէք ընդունիլ կանխաւ իմ խորին մեծարանաց և շնորհակալեաց անկեղծ հաւաստիքը :

Ազգի մը դէպ ի քաղաքակրթութիւն յառաջդիմութեան անհրաժեշտ պայմաններէն մին իրաւամբ իգական սեռի հանրական կրթութիւնն համարուած է, զի որրանի վսեմ խորհուրդը և մանկան առաջին կենցաղը՝ լաւ կամ վատթար կենաց նախաշաւիղ դաս մ'է մարդ արարչագործ խնամոցն յանձնուած. և եթէ ազգ մը անտես ընէ իգական սեռի կրթութիւնը, կամ օտարաց Թողու այս վսեմ գործոյն պաշտամունքը, քաղաքականապէս կաղ կը համարուի նոյն ազգին կրթութիւնը, ներքուստ տարտամ և ապագայն անյոյս : Քանզի ո՞վ կրնայ ժխտել այսօր Թէ մարդկային յառաջդիմութեան մեծ գործոյն մէջ՝ մարդ կրթութիւնը զօրաւոր դեր մը խաղացած չէ, և ուր կրթութիւն, լուսաւորութիւն և յառաջդիմութիւն կը տեսնուին, անդ անշուշտ նկատելի է կրթեալ մարդ և ուսումնական դաստիարակուհեաց գոյութիւնը :

Այս կրթենք մեր դստերքը, լաւ մայրեր, բարեգ դաստիարակուհիներ պատրաստեմք և մեք : Ահաւասիկ Հայոց համար ամենակարեւոր խնդիր մը, որոյ վրայ Եւրոպացի գրագէտք մատեաններ լեցուցած են։ Սակայն ոչ նուազ ցաւօք կրնայ տեսնել հայրենասէր աչք մը մեր մէջ իգական վարժարանաց նուազութիւնը և նոյնս տրուած գրեթէ ոչինչ կարեւորութիւնը : Այս մասին Հայքս առաւել հակամէտ կը Թուիմք նպաստելու օտար հաստատութեանց՝ մեր դստերքը օտարազգի դպրոցաց աւանդելով առ ի յուսումն : Մասնաւորելով խօսքս՝ կուգամ ցաւալի ճշմարտութիւն յայտնելու այս նկատմամբ Իւսկիւտարու մէջ երեւցած ձախողութեան վրայ : Սոյն քաղաքին մէջ, յորում Հայոց ստուար մեծամասնութիւն մը կը բնակի, իգական սեռի կրթութեան յատկացեալ երկու նշանաւոր վարժարան կը գտնուին :

Ի սոցանէ մին՝ բարեհամբաւ Մեզպուրեան Մկրտիչ էֆէնտիի ջանիւք Իճատիէի մէջ հաստատուած է, ուր հազիւ 40ի չափ աշակերտուհիք կը յաճախեն և ուր սակայն կաւանդուին առաւելագոյն խնամոք ուսմունք և գիտութիւնք, քան որչափ Ամերիկեան Հօմին մէջ, որ նոյնպէս իգական սեռի յատկացեալ վարժարան մ'է և կը վարի ընդ հսկողութեամբ Ամերիկացի միսիոնարաց : Սակայն այսօր Իւսկիւտարցին ըստ մեծի մասին այս վերջնոյն կուտայ իւր դուստրը, և Մեզպուրեան վարժարանին յառաջադիմութեան փորձերը քանիցս հրապարակաւ տեսնելէ յետոյ՝ դարձեալ աշակերտուհեաց նոյն նուազութեամբ Թողած է զայն, որ երբէք պատիւ չբերեր իրեան :

Ցխուր է արդարեւ նկատել որ Հայք այսպէս Մեզպուրեան անդրանիկ վարժարանը գրեթէ բոլորովին առանց քաջալերութեան Թողած են, և առանց դիտելու նորա ինչ ինչ յատկութեամբք գերազանցութիւնը, առանց նկատելու նաև նոյն հաստատութեան Հայկական տիպը, զոր նուիրագործած է ազգային բուն դաստիարակութիւնն ու կրօնքը, ըստ մեծի մասին օտարին տուած են իւրեանց զաւակունքը, և այս ոչ այլ ինչ պատճառաւ՝ բայց միայն օտարամոլ նախապաշարմամբ : Ահաւասիկ աղէտաբեր փորձ մը այն դառն ճշմարտութեան Թէ սակաւքն մեր մէջէն չէ անհետացած այն անհեթեթ գաղափարն, իբրեւ Թէ օտարին դաստիարակութիւնն ու օտարին դպրոցը կրնայ տալ այնպիսի կրթութիւն մը՝ զոր մերը անկարող է աւանդել և մեր դստերքն օտար ֆօլէճներու մէջ գերազանց դաստիարակութիւն կրնան առնուլ, որով անքաջալեր կը Թողումք ազգային հաստատութիւնները և մեր ձեռօք կը վատնեմք ազգին պատիւն ու ապագայն : Թիւր կարծիք մ'է այս և յաւէտ հակառակ արդիւնք կարտադրէ. զի օտարին կրթութիւնը՝ միշտ օտարացնել կը նկրտի և օտարին դպրոցը կատարելապէս ազգամասացութեան վայր մ'է, հո՛ն ազգային զգացմունք, հո՛ն հայրենասիրական ոգի, ուր ուրեմն հո՛ն կրօնք իւրեանց պատշաճ սնունդը չեն կրնար առնուլ, այլ կը մարին հետզհետէ՝ տեղի տալով ամուլ և օտար ներշնչմանց . . . :

Ամեն մտացի Հայ՝ երբ պահ մը ըլլրջահայեցութեամբ խորհի ազգային կրթութեան ամենակարեւոր կէտին վրայ՝ դիւրաւ կրնայ ի միտ առնուլ սոյն ահաւոր ճշմարտութիւնը։ Որով հարկ չմնար և ինձ աւելի յառաջ զնալով յորդոր կարդալ հայրենակցացս, որպէս զի իւրեանց դստերքը փոխանակ օտար վարժարանաց յանձնելու՝ փութան Մեզպուրեան յառաջադէմ վարժարանն յուղարկել և քաջալերել այսու բազմաջան տնօրէնն, որ առաջինն եղած է այսպիսի ծանր գործ մը ստանձնողաց և անհամեմատ իրաւունք մ'ունի ամեն ազգայնոց քաջալերութեան :

Պէտք է քաջ խորհին Իւսկիւտարու ծնողք, Թէ իւրեանց դստերց և միանգամայն ազգին երջանիկ ապագայ մը հանդերձած կըլլան, երբ կրթեալ մայրեր պատրաստեն նմա՝ Հայ դաստիարակաց ձեռամբ և հետեւաբար ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՄԲ :

Յովհ. Տ. Աբրահամ Մըրմըրեան

26 յունվարի 1881
Իւսկիւտար

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Ի ԹՐԱԿԻՈՅ

Ռոտոսթոյ 1881 յունվար 28

. . . Խմբագրապետ Տէր.

Փոքր պատանիներ և պատանուհիք՝ որք մայրենի լեզուին համար աննման սէր ունին, Թելադրութեամբ իրենց ուսուցչին կամեցան բաժանորդիլ Հայ լրագրութեան առաջին և նախապատիւ Թերթին, ու դոյն բաժնեգիններ վճարելով, Թէ և ոչ-փարթամք, յաջողեցան երեք ամսէ յետոյ հասնիլ իրենց նպատակին : Թութակներ էին անոնք ու կը կլլէին իրենց ի ձեռին ունեցած դասագրոց խօսքերը միայն, զուրկ գաղափարներէ և կարեւոր ծանօթութիւններէ. ուստի զգալ տրուեցաւ իրենց Թէ առաւել քան օգտակար կը լինէր արտաքոյ դասագրոց ունենալ այլ գրուածներ ողջամտական ընթերցման ու հրահանգման համար : Եւ այդ պզտիկ արարածներն աւելի լրջմիտ Թերեւս քան բազում չափահասներ՝ համոզուեցան դիւրաւ, և եթէ նկատուի Թէ սոյն ծովը նետուած դրամը միայն գրքերու տրուած դրամն է, կը հասկցուի անդէն Թէ այդ եռամսեայ բաժանորդութիւնը աւելի մեծ արժէք ունէր քան մեծատանց տարեկանները :

Քանի որ առիթը կը ներկայանայ ինձ, արժան է որ յիշեմ երկու անմխիթար ու ազնիւ դէպքեր որ տեղի ունեցած են երկու նշանաւոր մարդոց անձերուն վրայ : Մին բազմամեայ Հայ վարժապետ, ճշգրիտ տիպար չուառու-

թեան, մեծահոգի ու ժողովրդական՝ անդարձ հրաժեշտին մեկնեցաւ այս վշտաց ձորէն, յանձնելով իւր մարմինը մօրն գիրկանց ։ Բաղցն ու չքաւորութիւնը կերան այդ մարդը ։ Գրիգոր Մակարացեան մի այսպիսի մահուամբ դառն փորձը կուտար վարժապետական ճակատագրոյն պահանջմանց ։ Միւսն հայր ազնուատոհմ և ուսումնասէր, որ այնքան խղճմտօրէն կատարած էր իւր հայրական պարտաւորութիւնքը, թողուլ յուսալից և եռանդուն յաջորդներ՝ որոց մին արդէն սկսած է նշանաւոր ըլլալ գործի ասպարիզին մէջ և միւսն գիշերօթիկ լիսէի մը վերջին շըրջաններն աւարտելու վրայ, Սվաճեան Պօղոս աղա զոհ կերթար կրծող հիւանդութեան մը ու անմխիթար կը թողուր իւր ազգականքն ու բարեկամքը ։

Գինեմոլութեան չահատակութեանց վարժուած տեղացի հասարակութիւնն այս տարուան տօներու միջոցին կատարեալ անդորրութիւն վայելեց շնորհիւ նորակազմ ոստիկանութեան և բոլիսներու, յորս Հայեր ալ կը գտնուին։ Երանի՛ թէ բանագրօսիկ այս անդորրութիւնը հիմնական ու մնական լինէր, և առ երկիւղի բարոյականութիւնը մի իրական երևոյթ ստանար ։

ԱՐՇԱՄ–ՀԱՅԿ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ–ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

. . . Խմբագիր ·

Ահա բերկրաւէտ լուր մ՚ալ որ Հայ ժողովրդեան թաղծեալ սրտերու մի նոր մխիթարանք և մի նոր սփոփանք կրնայ սեպուիլ ։ Պէշիկթաշու բազմահայ թաղ որ մինչև այժմ ազգային լուսաւորութեան շարժմանց և ընկերական միութեանց գրեթէ չէր մասնակցած, այսօր ուրախութեամբ կուգամք ծանուցանել յորդոյ հասարակութեան թէ թաղիս իգական սեռը ուզելով նպաստել Հայաստանի ուսումնածարաւ բայց խաւարափութեան խաւարին ենթակայ Հայ մանկաւոյն դաստիարակութեան մասնաճիւղ մը կազմեց արդէն հանրածանօթ և ազգին համակրութեան իրաւամբ արժանի Դպրոցասէր Հայուհեաց ազգօգուտ ընկերութեան, որոյ նպատակն է Հայաստանի վարժարանաց համար հմուտ վարժուհիներ պատրաստել, որոյ ասէ արդէն զգալի է · Ինչ փառք նպաստակ կրնայ լինիլ, որ անտարբեր մնայ այսպիսի վեհ նպատակի առաջ ։

Արդ, ներկայիս հրաւէր կը կարդամք թաղիս ազնիւ Տիկնանց և Օրիորդաց որ բարեհաճին իւրեանց ընկերակցութեամբ օժանդակել մեր այս նոր ազգասիրական ձեռնարկին ։

Այս առթիւ մեր յարգանքներ Ձեզ մատուցանելով, Տէր խմբագիր, կը խնդրեմք որ բարեհաճիք ներկայս Ձեր պատուական թերթին մէկ անկիւնը հիւրընկալել ։

Մնամք ի գիմաց
Դպրոցասէր–Հայուհեաց Ընկ·
Գործադիր ժողովոյ
Պէշիկթաշու մասնաճիւղին

Ատենադպրուհի — Ատենապետուհի
փ· Գ· Քեօշեեան — թ· Զ· Քերեստեճեան

26 յունվ. 1881, Պէշիկթաշ

ԼՍԱՐԱՆ

Ընդ հովանաւորութեամբ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏՆՕՐՈՒԹԵԱՆ

Ի նպաստ պարտուց
Սեբաստացի աշակերտ Պ· Թադէոս Կեսէրեանի

Իւսկիւտար Սելամիէ, ի սրահին կրթասիրաց ընկերութեան

1881 փետր. 1 Կիրակի ցերեկ ի ժամ 7

Պիտի ատենախօսէ Նպատաւորեան
Նիւթ ունենալով՝ Հայենիք և Մայրենիք·

ՄԱՍՆ Ա· — Բանախօսութիւն
Դաշնակահարութիւն

ՄԱՍՆ Բ·
Բանախօսութիւն — (Նոյն)

Մուտք 5 ղրուշ·

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

—o—

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ
ՆՐԿՈՒ ԾԱԾԿԱԳԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԱՑ
Անի քաղաքի և Հոռոմոսի վանաց

Հայրենի յիշատակաց և աւանդութեանց սիրող ամեն ուսումնական ազգայնոց ուշադրութեանն արժանի հրատարակութիւն մ՚, որ կը ծախուի ամեն Հայ գրավաճառաց քով· գին հինգ ղրուշ ։

ՖԱՈՒՍՏ

ՑԵՐԻՑ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԷԹԷԻ
Թ· Թէրզեան
Ի նպաստ Դպրոցասէր–Հայուհեաց Ընկերութեան

Ամեն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի · գին 5 ղրուշ ։

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Վերջերս տպագրեալ

Աշխատասիրեաց
ՍՏԵՓԱՆ Պ· ՊՕՂՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Վարժապետ
յԱզգային Ուսումնական խորհրդոյ Կրթ· Վարչութեան

Ամեն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի։ Գին 5 1/2 ղրշ ։

ՕՆԱՆՈՒ ՄԵՂՔԸ

ԿԱՄ

ԳԻՋԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐՈՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ

ՀԵՂԻՆԱԿ ԹԻՍՕ

Թարգմանեց Եղիազար Մուրատեան

Այն պատուական գործը՝ որ Թիսօ մեծանուն Զուիցերացւոյն գըրչին արդիւնքն է՝ իւր տեսակին մէջ ընթերցման արժանի մէկ հատիկ գիրք մըն է, անհրաժեշտ մանաւանդ երկու սեռի երիտասարդաց, որոցմէ շատերն, աւա՛ղ, չարաչար մահով գերեզման կիջնեն սխալ հասկնալով կենաց ճշմարիտ հեշտութիւնները ։ Հայրեր, մայրեր, դաստիարակներ կը հրաւիրուին օգուտ քաղել այս գերազանց գործէն՝ մանաւանդ դաստիարակներ, որոց յանձնուած է պատանեկաց բարոյական և նիւթական կենաց ուղղութիւնը ։

Կեդրոնատեղին է՝ Ղալաթիա Յ· Արշակ էֆէնտիի վաճառատունը · կը ծախուի նաև Կ· Պոլիս Սուճի Պօղոս աղայի խանութը, Սուլթան—Համամին դրան կից թղթավաճառ Գօռանեան Աւետիս էֆէնտիի մաղազան և ամեն գրավաճառաց քով· գին 6 ղրուշ ։

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՈՃԻՐՔ

ՍԷՆ–ԺԷՐԱՆ ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ

ՀԵՂԻՆԱԿ Աղէքսանդր Տիւմա
ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ Մ· Յ· Մելիքեան
ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Ս· Ղ· Պօղոսեան

Այն հետաքրքրական պատմութիւնը Հայրենիքի խմբագիր Մ· Յ· Մելիքեան էֆէնտիի թարգմանութեամբ ի լոյս ընծայեալ ըլլալով կը ծախուի Ս· Ղուկասեանի գրատունը և ուրիշ գրավաճառաց քով ի գին 6 ղրուշ ։

ՎԵՑՀԱԶԱՐԵԱԿ

Հայերէն խօսակցութեան մէջ գործածուած բոլոր Տաճկերէն, Տաճկահայ և օտար բառից, տեղեաց և ցեղաց·

Մաքուր Հայերէն խօսիլ փափաքողաց համար

ՀԱՒԱՔԵՑ
Մ· ԳԱԼՈՒՍՏ ԹԻՐԱՔԵԱՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻ
Տպագրեալ է Ռուսերէն Գոլէճ

Այրենի կարգով 218 էջէ դրանի բառագրքոյկ մ՚է, ուր կայ բարոյական յառաջաբան մի և հեղինակին զուարճալի կենսագրութիւնն իւր վերջաբան, ուր յիշատակուած են Ս· Փրկչի Ազգ· Հիւանդանոցին մէջ 1850է ց՚61, մետասան տարեաց մէջ վկայականատէր աշակերտաց 41 անուանքը · որոց մէջ են ազգիս ներկայ համբաւաւոր բժիշկք, լըրագրապետք, քահանայք, թարգմանք, վարդապետք, փաստաբանք, երեսփոխանք, սեղանաւորք, վաճառականք, հեռագրագիրք, և այլն պաշտօնեայք ազգիս ։

Կը վաճառուի Վ· Յ· Մարգարեան գրատունը Մեծաճան շուկը թիւ 57 և հայ գրավաճառաց քով ։

Ի գին 5 ղրշ։

ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Հասարակաց առողջութեան օգտին համար

—o—

ՄԵԾ ԴԵՂԱԳՈՐԾԱՐԱՆ

ԵՒ

ԴԵՂԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑ ԱՐԵՒԱՆՇԱՆ

Վ· ԾԱՆՆԻ

Սինակօղ Հրապարակ համարը թիւ 1, 2·

Այս հաւատարիմ հաստատութիւնն հիմնեալ 1867ին իւր հանճարեղ տիրոջմէն, միշտ գոհ ըրած է Կ· Պոլսոյ պատուարժան հասարակութիւնը՝ թէ՛ իւր դեղօրէից լաւութեամբն ու անխարդախ մաքրութեամբն · և թէ՛ դեղագրոց խընամով և ուշադրութեամբ շինուելովն, թէ՛ գիներուն չափաւորութեամբն, որ այս հաստատութեան յատկանիշն եղած է, և թէ՛ վերջապէս իւր պաշտօնէից բարեբարոյութեամբն և յարգական վարմունքովն իւր բազմաթիւ յաճախորդաց հետ ։

Այն հաստատութիւնը նշանաւոր եղած է թէ՛ մեծ և թէ՛ փոքր քանակութեամբ վաճառուած հետևեալ նիւթոց մասին քիմիական և դեղագործական բաղադրութիւնք, դեղորայք և վիրաբուժական գործիք, քաուչուէ շինուած նիւթեր, լուսանկարական նիւթեր, քիմիական գործիք, զուտ Սոլֆաթօ, գինիներ, անուշահոտութիւնք, ամեն ժամու համար պատրաստական սառոյց ։ Վաճառատունը կարող է նաև ամեն պարագաներու մէջ հիւանդանոցներու, վարժարանաց և կառավարութեան իսկ պէտք եղած դեղագործական նիւթերը մատակարարել, խիստ չահաւոր կերպիւ իւր յաճախորդաց համար, դուրս ղըրկել և բերել տալ, յանձնարարութիւններ ընդունիլ ։

Պ· Ծաննի Բերայի մէջ ալ դեղարան մը հիմնած է 1852ին որ այժմ իր որդւոյն Ցօքթօր Ժ· Ծաննի վկայեալ դեղագործին յանձնած է գործարան մ՚ունի քիմիական վերլուծութեան համար, Բուսճուգի մէջ ալ դեղավաճառանոց ։

Ագրիանուպոլսոյ մէջ կաղտին (կաղէօլ) ըմպելեաց գործատուն, գարեջուրի մթերանոց, գործակալութիւն ամեն տեսակ դեղօրէից և այլ նիւթոց ։

Գիները խիստ չափաւոր ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

—o—

Ստորագրեալքս Գանի էլէքոյ հետ ընկերութեամբ Ղալաթիոյ Սանսըգճըլար փողոցը թիւ 130 գործատունն հաստատելնուս ՚ի վեր՝ արժանացանք քաջալերութեանց պատուարժան յաճախորդաց բազմութեանէն ։ Ամեն ոք լաւ գընահատեց մեր գործարանէն ելած ծխախոտոյն ընտրութիւնը, ճաշակը և գիներուն չափաւորութիւնը տեսակներուն համեմատութեամբ· ուստի և մեղ հարկ եղաւ, աւելի ընդարձակ ասպարէզ մը տալ մեր գործառնութեանց ։

Եւ նախ՝ մեր գործարանն ու վաճառատունը փոխադրեցինք առաջնոյն դիմացը 109 թիւ շէնքին մէջ, որ իւր անհամեմատ ընդարձակութեամբը խիստ յարմարութիւն ունի թէ մայրաքաղաքիս թէ գաւառներէն և թէ օտար երկիրներէ եկած բազմաթիւ հրամաններըն յայժ գոհացուցիչ կերպիւ և փութով կատարելու ·

Երկրորդ՝ ծխախոտոյ բերքն արտադրող ամեն կողմ և մանաւանդ Յենիճէ յատուկ գործակալներ կարգելով սկսած ենք մասնաւոր խընամօք պատրաստել տալ բերքը և ահա այս խնամոյ և զոհողութեանց շնորհիւն է որ այսօր ամենընտիր և հոտաւէտ ծխախոտներ կարող ենք մատակարարել նաև 150նոց, 200նոց, և 300նոց և աւելի բարձր գիներով ըստ տեսակին ։

Այսուհետև ոչ ոք պիտի վարանի իւր ճաշակին յարմար ընտիր ծխախոտ գտնելու մասին, բաւական է դիմել մեր վերոյիշեալ գործատունն ՚ի Ղալաթիա Սանսըգճըլար փողոց թիւ 109, և կամ՝ ամեն ծխավաճառներէ խնդրել մեր գործարանէն ելած ապրանքներէն ։

Ծան· Օտար երկիրներէ ապրանք ուզողները կըմասնակցին այն մենաշնորհին, զոր ունիմք կայսերական կառավարութենէն, որ է պանտրոլի ապրանքէն տուրք ըլլալ, որով 0/0 ին 20 չափ կը շահին ։

Վաճառատուներն են ·
Ղալաթիա Սանսըգճըլար թիւ 109
Զինտան գաբու Չէօմէլէկ ճիլէր » 29
Էմին–Էօնիւ » 56

ՑԷՄԻՐՃԱՓՈՒԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԻԼԱՆ

—o—

Ասաքիրի շահանէ իչուն վարնա պուղտայըլընտան օլմագ իւզրէ նիւմունէսի վէճհ իլէ միւպայեա օլընաճագ 500,000 գըյէ իւչիւնճի նումէրօ խըմթանպօլ տաղիգինին չուվալը բուլմըրն իքինճի բաղար իրթէսի կիւնիւնէ քատար պէհէր կիւն միւնագասասընըն իճրասը իլէ եէվմի մէզքիւրտէ քարարը գաթիէսի վէրիլէճէյինտէն, իթայէ թալիպ օլանլարըն վէ իւչիւնճի սալը կիւնիւ եւուզաէ պէշ թէնզիլինէ բաղլըպ պուլունանլարըն հարպիէ նէզարէթի ճէլիլէսինտէ թէշէքքիւլ էտէն միւպայեաթ գօմիսիօնունա մուրաճաաթ էյլէմէլէրի իլան օլունուր ։ 2

28 Քանունի սանի 96

ԻԼԱՆ

Պէյօղլու պիտայէթ մահքէմէսի պիրինճի հուգուգ տաիրէսինտէն սաատը օլան ֆիյ 20 չէյրէկ սէնէ 95 թարիխլի իլամ մուճիպինճէ Տարի Շուրայի ասքէրի ազասընտան ֆէրիգ սաատէթլու Խուրշիտ փաշա հազրէթլէրինին Պարութճը պաշը զատէ Իպրահիմ Սիմօն պէյ զիմմէթինտէ մահքիւմպիհ պուլունան մեպալիղ օլան ալին աէօրթ եիւզ եէթմիշ սէքիզ լիրանըն թէհսիլինի ղըմինընտա մէտիունը միւմայիլէյհին թահթը հէճզտէ պուլունան Քիւճիւք Չէքմէճէ միւլհագաթընտան օլուպ Գասապա չիֆթլիկի նամը տիկէր Սօղուգ սու չիֆթլիկինին նըսֆ հիսսէսի վէ ... ալթը գըրաթ ... (illegible)

CHILDREN TEETHING

ՍՈՒԹԻՆԿ ՇԻՐՕՊ

Յայտնի է որ երախայք ծնանելէն մինչ երեք տարեկան հասակը գրեթէ շարունակ փորի ցաւ · փոր, հարութիւն, ստամոքսի անհանգստութիւն, անքուն մնալ, ջղային գրգռութիւն եայլն կունենան մանաւանդ ակռա հանելու միջոցին, և այս ներգործութիւններն աւելի կրատակական ամառուան տաք եղանակին։ Սուլթինկ Շիրօբը վերջիւրեալ դժուարութեանց ամենուն ալ առաջքը կառնէ ու կը բժշկէ, որով երախան կը հանգչի ու կը զօրանայ յուրախութիւն մեծ իւր ծնողաց ։ Գործածողները շատ գոհ են։ Ուզողը կրնայ փորձել․ գինն արժան է։ Նորածին երախայից կաթիլով կը տրուի, վեց ամիսէն վեր եղողին օրը երեք անգամ դդալ· կը ծախուի Կ· Պօլիս Ղալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան ։

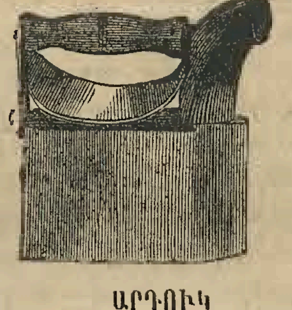

ԱՐԴՈՒԿ

Այս ձև իւթիւներուն ամենէն աղէկ տեսակը որուն մէջ կրակը չը մարիր և աղէկ կը գործէ, կը ծախուի Կ· Պօլիս Ղալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան ։

Լրագիրս ամեն օր կը հրատարակուի՝ բաց ՚ի կիրակի և տօն օրերէ ։

Բաժանորդագրութեան տեղն է Կ· Պօլիս, Պահճէ–Գաբու Ճէլալ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի խմբագրատունը։ Իսկ գաւառաց մէջ հետևեալ հոգաբարձուաց գրասենեակները ·

ԿԱՐԻՆ · Յօհաննէս էֆ· Տ· Մելքիսեդեկեան ·
ԵՐԶՆԿԱ · Յ· Շաւարշ էֆ·
ՍԵԲԱՍՏԻԱ · Նազարէթ էֆ· Յ· Խաթամալեանց ·
ՍԱՄՍՈՒՆ · Եդուարդ էֆ· Մուրատեան ·
ԿԻՐԱՍՈՒՆ · Գ· էֆ· Խ Մազմանեան .
ՌՈԴՈՍԹՕ · Արժ· Տ· Արիստակէս աւագ քահանայ Ֆէյլեան ·
ԶՄԻՒՌՆԻԱ · Աբրահամ էֆ· Պէրգամալեան ·
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ · Խօրէն էֆ· Քսիքճեան ·
ՏՐԱՊԻԶՈՆ · Ս· Էթմէքճեան էֆ·
ԵԻԴՈԿԻԱ· Յակոբ էֆ· Պոնճուքեան.
ՔԱՐԲԵՐԴ և ՏԷՐՍԻՄ · Կիրակոս էֆ· Ն Ղազանճեան ·
ՄՈՒՇ· Յակոբ էֆ· Տէրունեան .
ՎԱՆ · Պետրոս » Գարամանեան·
ԲԵՐԻԱ· Սեդրակ » Խարաճեան ·
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ· Թովմաս էֆ Թաշճեան.
ԵԴԵՍԻԱ Գէորգ էֆ· Կ· Ոսկերչեան
ՖՕՔՇԱՆ· Ֆէրհատ » Ս· Ֆէրհատեան.
ՏՓԽԻՍ· Պ· Նիկողայոս Տ· Ղևոնդեան.
ԿԱԼԿԱԹԱ· Պետրոս էֆ· Հէքիմեան։

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ· Ս· ԻՒԹՈՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Կ· ՊՕԼԻՍ ՃԷԼԱԼ ՊԷՅ ԽԱՆ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

		Ղալաթիա 30 յունվ.
Օսմ. Քօնս.	գոցուելոյ	14,10
»	» բացուելոյ	14,12
»	» կէս օրին	14,15

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

		Անգլ. լիր.
Ոսկեթել ժէնրլ· 6 0/0	(գ· կտ·)	4,11
» Օթօման	»	3, 6
Կ· Պոլսոյ Պանքան	»	8,25
Քրէտի ժէնէրալ 6 0/0		3,22
Փոխ· 1863 (Մութուն) 6 0/0	Ֆր·	68,
» 1865 (») 6 0/0	»	70,
» 1869 (Բինար) 6 0/0	»	70,
» 1872 (Պօն տիւ թրէզօր)	»	22,20
» 1873 (Բինար) 6 0/0	»	65,
Ռումելիի երկաթուղի	Ֆր·	46,75
Լաւրիում	»	112,
Թրամուայ (գ· կտ.)	Օսմ. լիր	360
Թիլթագրամ	»	1180

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ

(Օսմ. ոսկին 100 ղրշէն)	Ղրշ։
Անգլիական ոսկի	109 35
Գաղղիական »	87 20
Բօլ	90 13
Գրիմիս	51 20
Գաւայոն թաղթ 8 բասլի 71 գարիք	
Գաւայոն արծաթ (նոր)	92 20
Մէճիտիէի տարբերութիւն	7 39
Վենետիկ	129 10
Չինգնոց	215
Չինգնոց (անկէտ)	185
Մէթալիք	209
Պզինձ	700

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

		Լոնտրա 10 փետր.
Անգլ. Քօնս.		98 13/16
Օսմ. »		13 1/4
Փոխ.	1865	14 3/8
»	1869	14 1/2
»	1871	72 3/4
»	1872	23
»	1873	13 5/8
»	1877	85 5/8
Պանք Օթօման		12
Ռուս. փոխ. 73ի		90 3/8
Եգիպտ. միացեալ		71 7/8
» արտօնաւոր		94 1/4
Տայրա Սանիէ		73 5/8
Փոխ. Ռօշիլտ		93 1/8
Փոխնակագիր Փարիզի վրայ —,		

		Փարիզ 10 փետր.
Դաղղ. Քօնս. 5 0/0 (գ· կ·)		119·55
» » 3 0/0 նոր		84·27 1/2
Օսմ. Քօնս.		13 40
Փոխ. 1865	Ֆր·	73·
» 1869		72·
» 1873		68·
Օսմ. Երկաթուղի		48·50
Պանք Օթօման		559·37
Քրէտի Լիոնէ		1085
Ռուս. փոխ. 3 0/0 (1877)		93 1/2
» » Արևելեան		61 5/8
Իտալ. Քօնս.		88·55
Եգիպտ. միացեալ		361·25
Փոխնակագիր Լոնտ. վրայ		25·35

		Վիէննա 10 փետր.
Փոխ. Լոնտրայի վրայ		118·80
Ռումելիի երկաթուղի		22·20